

CZU: 159.9(478)(091)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5779553>**INCURSIUNI ÎN ISTORIA DEZVOLTĂRII PSIHOLOGIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA***Angela POTÂNG, Raisa CERLAT**Universitatea de Stat din Moldova*

Scopul acestui articol este orientat spre prezentarea parcursului istoric al dezvoltării psihologiei în Republica Moldova, pornind de la mijlocul secolului al XX-lea, când aceasta se afirmă ca disciplină de studiu în cadrul instituțiilor de învățământ superior din Moldova. Am pornit de la premisa că influența trecutului contribuie la configurarea prezentului. Ne-am concentrat pe constituirea psihologiei științifice ca domeniu nou și distinct, luând în considerare ideile psihologice anterioare. Am prezentat contribuțiile personalităților care au promovat psihologia în țara noastră, dar și direcțiile actuale de cercetare teoretico-empirică în domeniul psihologiei.

**Cuvinte-cheie:** *psihologie științifică, etape de dezvoltare, direcții de cercetare, departamente de psihologie, doctori în psihologie, reviste de specialitate.*

**INCURSIONS IN THE HISTORY OF PSYCHOLOGY DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

The purpose of this article is to present the historical development of psychology in the Republic of Moldova, starting from the middle of the twentieth century, when it asserts itself as a discipline of study in higher education institutions in Moldova. We started from the premise that the influence of the past contributes to the configuration of the present. We focused on the establishment of scientific psychology as a new and distinct field considering previous psychological ideas. We presented personalised contributions that promoted the psychology in our country, but also the current directions of theoretical-empirical research in the field of psychology.

**Keywords:** *scientific psychology, stages of development, research directions, psychology departments, doctors of psychology, specialised journals.*

**Actualitatea și importanța problemei abordate**

Dacă vrem să înțelegem subiectele complexe care definesc și divid psihologia de astăzi, un punct eficient de plecare îl constituie cunoașterea modului în care aceasta a evoluat și s-a dezvoltat. Psihologul Hermann Ebbinghaus spunea că *psihologia are un trecut îndelungat și o istorie scurtă*. Într-adevăr, ca preocupare omenească de cunoaștere a sufletului, psihologia debutează odată cu apariția speciei umane; ca știință independentă, însă, este relativ tânără, desprinderea ei de filosofie fiind posibilă datorită cercetărilor efectuate în domenii conexe – fiziologia sistemului nervos, psihofiziologia organelor de simț dar și psihofizica, prin demonstrarea faptului că trăirile subiective pot fi măsurabile experimental. În mod formal, psihologia științifică s-a născut la Leipzig, în laboratorul de psihologie experimentală înființat de Wilhelm Wundt în anul 1879. Prin contribuția sa, Wundt a servit drept sursă de inspirație pentru apariția altor școli de gândire psihologică, dar și o forță considerabilă căreia să i se opună rezistență. A urmat dezvoltarea structuralismului, funcționalismului, gestalt psihologiei, a behaviorismului, psihanalizei, psihologiei umaniste, a psihologiei cognitive, evoluționiste etc., acestea criticându-se sau completându-se reciproc, în încercarea de a se adapta și de a explica un mediu în continuă schimbare.

După această scurtă retrospectivă istorică, în care am încercat să scoatem în evidență istoria tumultuoasă a psihologiei universale, ne propunem – ca și **obiectiv** al respectivului demers științific – să efectuăm un tablou generalizator al modului în care psihologia științifică a căpătat contur și s-a dezvoltat în țara noastră. Vom urmări evoluția psihologiei științifice atât în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (1944-1991), cât și după proclamarea independenței (1991 și până în prezent), considerând că cunoașterea istoriei creează ordine și conferă sens, făcând din trecut o perspectivă importantă în explicarea prezentului.

Ca studiu sistematic și științific, psihologia a apărut în Republica Moldova în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Elemente de gândire psihologică pot fi însă găsite în numeroase lucrări în care apar caracterizări psihologice ale unor personalități sau trăsături ale unor popoare. Printre cele mai vechi informații ce pot fi circumscrise preocupărilor psihologice sunt cele transmise de Nicolae Milescu Spătarul și Dimitrie Cantemir. Primul publică o lucrare intitulată „Jurnal de călătorie în China”, în care face observații extrem de subtile privitoare la obiceiurile, moravurile și gândirea orientală. Lucrarea poate fi considerată un curs de etnopsiho-

logie sau de psihologie transculturală. Dimitrie Cantemir este cel dintâi care scrie o lucrare cu pondere pedagogică, în care un întreg capitol este dedicat aspectelor psihologice ale vârstelor omului. În „Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea” Cantemir realizează o stadializare a vârstelor omului care o anticipează pe aceea a lui J.J. Rousseau. După Cantemir, omul parcurge în evoluția sa următoarele etape: pruncia, copilăria, catarigia, voinicia, bărbăția, căruntețea și bătrânețea. Fiecărei etape i se realizează un portret psihologic – informații ce pot fi utilizate și de psihologia contemporană [1].

Conform cercetărilor efectuate de Racu Jana și Racu Igor, în dezvoltarea științei psihologice în Republica Moldova se pot distinge trei etape, periodizarea cărora se bazează atât pe criteriile cronologice, cât și pe criteriile de conținut [2]:

1. În anii `60-`70 psihologia din Republica Moldova s-a dezvoltat sub influența ideilor psihologiei sovietice și a nevoilor societății în această perioadă.
2. Din anii `80 și până la mijlocul anilor `90 dezvoltarea psihologiei a avut loc sub influența *Teoriei activității* a lui A.N. Leontiev și în cadrul *Psihologiei comunicării* elaborate de M.I. Lisina.
3. De la mijlocul anilor `90 ai secolului XX și până în prezent cercetările psihologice au fost efectuate în contextul statului suveran Republica Moldova, sub influența tendințelor perioadei de tranziție în spațiul postsovietic în conformitate cu scopul integrării europene.

Astfel, în țara noastră, psihologia se conturează – în formă științifică consolidată – la mijlocul secolului trecut, mai exact în luna septembrie 1955, în cadrul Universității de Stat din Chișinău (cum se numea pe atunci Universitatea de Stat din Moldova). Aici a fost fondată Catedra de Pedagogie și Psihologie, scopul căreia era să contribuie la formarea de cadre didactice de înaltă calificare pentru școlile medii. Șeful catedrei a devenit, începând cu 1956, P.A. Zaicenco. Membrii catedrei erau responsabili de predarea psihologiei în cadrul altor facultăți. Spre exemplu, în procesul-verbal al ședinței Catedrei de Pedagogie și Psihologie din 16 decembrie 1955 se menționează conținutul subiectelor incluse în cele 29 de bilete pentru examenul la psihologie [3, p.37].

Din punct de vedere organizațional, această etapă incipientă în formarea și consolidarea activității psihologice se caracterizează prin presiuni constante din partea regimului politic totalitar, când se ideologizau toate domeniile, inclusiv cel educațional. Erau dogmatizate realizările sovietice, deși multe dintre ele nu aveau o valoare reală. Prezentarea unor citate ale clasicilor marxism-leninismului în lucrările care se publicau sau în cadrul prelegerilor universitare erau obligatorii. În același timp, se ignora experiența psihologică de peste hotare, considerându-se falsă și chiar dăunătoare. Deseori aceste critici erau aduse fără ca concepțiile vizate să fie cel puțin analizate [3].

În anul 1960, Catedra de Pedagogie și Psihologie fuzionează cu Catedra de Psihologie și Pedagogie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, ca mai apoi, după o nouă reorganizare, să se separe peste șapte ani, în 1967 [3].

La sfârșitul anilor `60 ai secolului trecut, în Uniunea Sovietică, din care pe atunci făcea parte și Republica Moldova, s-a procedat la o reformă a învățământului de mare anvergură prin care se ambiționa să întreaacă America la capitolul calitatea educației. Reforma a fost gândită și pusă în practică, prin excelență, de psihologi de formație vygotskiană (amintim aici doar cu titlu de ilustrare pe D.B. Elconin și V.V. Davâdov) și de pedagogi cu orientare psihologică certă, Skatkin și Danilov, de exemplu. În mediul academic s-a produs o schimbare de percepție privind psihologia. Dintr-o „psihologie a câinelui”, cum nu fără răutate era ea supranumită de analiștii occidentali, făcând aluzie la experiențele pe câini ale lui I.P. Pavlov, s-a transformat într-o psihologie a personalității umane și a activității ei, care se construia și se dezvolta pe temeiurile paradigmei cultural-istorice a lui L.S. Vygotsky, ale cărei resurse euristice nici la ziua de azi nu sunt încă epuizate. În acel context și în acea atmosferă de efervescentă a psihologiei a început psihologizarea procesului de proiectare și construcție a disciplinelor școlare. În sfârșit, societatea a realizat că un bun și eficient manual școlar poate fi elaborat doar în colaborare strânsă cu psihologul. Astfel, în 1971, printr-o hotărâre a Ministerului Învățământului, au fost instituite două unități de psihologi-cercetători în cadrul Institutului de Cercetări Științifice în domeniul Școlilor și, prin extensie, în Institutul de Științe ale Educației. Fișa de post a cercetătorului stipula clar că scopul principal al activității de cercetare este *eficientizarea învățării limbii moldovenești și a celei ruse prin implicarea factorului psihologic în instruire* [4].

În 1979 este înființat, în cadrul aceluiași Institut, primul Laborator de Cercetări Psihologice. La acea dată Institutul dispunea deja de o echipă de psihologi profesioniști cu doctorate în psihologie făcute în cadrul diverselor instituții prestigioase din URSS, cum ar fi: Universitatea de Stat „M.V. Lomonosov” din Moscova,

Institutul de Psihologie Generală și Pedagogică a Academiei de Științe Pedagogice (I.Negură, O.Stamatin, A.Silvestru, Gr.Capcelea, C.Platon, R.Tereșciuc și alții). În perioada respectivă și-a început activitatea de cercetare în cadrul Institutului Nicolae Bucun, care devine într-un timp scurt primul doctor habilitat în psihologie din Republica Moldova, profesor, academician, personalitate recunoscută nu doar în țară, dar și peste hotarele ei. Activitatea sa în calitate de șef de secție, apoi de vicedirector este marcată de susținerea cercetării științifice în psihologie și dezvoltarea ei [4].

Psihologii participau activ atât la elaborarea pieselor curriculare pentru școală și la procesul de formare la învățători a competențelor necesare, cât și la efectuarea de cercetări psihologice legate de acest proces. Drept mărturie servesc următoarele monografii: „Психофизиологические особенности шестилетних детей” (Т.Н. Дубровина), „Pașaportul psihologic al preșcolarului” (A.Silvestru și R.Tereșciuc), „Psihologia formării limbajului scris la elevii claselor primare” (I.Negură, 1983), „Psihologia conștiinței de sine la preșcolari” (A.Silvestru, 1983), „Comunicarea cu adulții și pregătirea psihologică a copiilor pentru instruirea școlară” (Gr.Capcelea, 1987), „Психофизиологические и социальные условия формирования организованности в труде у глухих учащихся” (Н.Букун, 1988) și alte lucrări valoroase. În plus, psihologii Institutului se angajaseră activ în acțiuni de diseminare a cunoștințelor psihologice în mediul școlar și familial, evoluând în emisiuni specializate la radioul și televiziunea moldovenească și publicând cărți și articole de popularizare a psihologiei în presa pedagogică a vremii.

O altă etapă importantă în dezvoltarea psihologiei științifice din Republica Moldova vizează Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. În vara anului 1986 la Institutul Pedagogic, așa cum se numea atunci, drept consecință a unor transformări de structură a fost deschisă Catedra de Psihologie și Arta Comunicării, care în doi ani devine Catedra de Psihologie generală [5]. Studenții de la această specialitate au fost pregătiți ca psihologi, iar primele 3 grupe au fost admise la studii în 1991. Tot în acest an, un grup de cadre didactice de la catedră (I.Racu, O.Stamatin, A.Pospai, M.Ratinov, L.Savca) au fost angajate prin cumul într-un sector mic creat pe lângă Direcția Generală de Învățământ cu misiunea de bază – organizarea Serviciului Psihologic Școlar în municipiul Chișinău.

În anul de studii 1992-1993, la Facultatea de Psihologie și Pedagogie Specială a Universității „Ion Creangă” activau următoarele trei catedre: Catedra de Psihopedagogie specială, Catedra de Psihologie generală și Catedra de Psihologie aplicată. Decan al facultății, începând cu anul 1993, a fost Igor Racu, doctor în psihologie, absolvent al ICȘPGPP al Academiei Pedagogice din Moscova.

De remarcat aportul specialiștilor în psihologie care au activat în cadrul Universității „Alec Russo” din Bălți. Începând cu 1970 și până în anul 1992, în cadrul Institutului Pedagogic de Stat „Alec Russo” din Bălți au activat candidații în științe psihologice/doctorii în psihologie Anatolie Ghebos, А.А. Болбочану, Petru Jelescu, А.В. Лебедь, Aglaida Bolboceanu, Э.В. Штимер, В.Д. Брагина, Г.Н. Рощка, Я.А. Шарага, lectorii Т.А. Топалова, Raisa Jelescu, Л.Д. Подгородецкая, Valentina Topală-Prișcan, Silvia Briceag, Larisa Stog, Maria Svidzinski etc. Toți titularii științifici au susținut tezele de doctor și de doctor habilitat în renumitele centre academice și științifice din Moscova, Kiev, Leningrad, Iaroslavl, Perm, Odesa ș.a. Astfel, la acel moment Catedra de Psihologie era suficient de dotată cu specialiști bine pregătiți, fiind recunoscută nu doar în republică, dar și peste hotarele ei.

În anul 1991, pe baza Institutului de Cercetări Științifice în domeniul Pedagogiei este creat, prin contribuția directă a doctorului habilitat, profesorului N.Bucun, Institutul de Științe Pedagogice și Psihologice al Ministerului Educației din Republica Moldova. Tot N.Bucun, care devine director al acestui Institut, insistă asupra deschiderii secției de psihologie în structura Institutului, pe care a fost invitată să o conducă Aglaida Bolboceanu, doctor în psihologie, absolventă a Școlii doctorale a Institutului de Psihologie generală și Pedagogică al Academiei de Științe Pedagogice din Moscova. Un obiectiv important al Secției de Psihologie a fost asigurarea științifico-metodologică a asistenței psihologice școlare. Tot aici, mai târziu, au fost elaborate primele ghiduri pentru psihologi și cadrele didactice, regulamentul despre activitatea psihologului școlar, primele seturi de metode pentru diagnostică psihologică a dezvoltării cognitive atât pentru elevii din clasele primare, cât și pentru cei din gimnaziu și liceu [4].

În 1993 începe admiterea la specialitatea „Psihologie” în cadrul Universității de Stat din Moldova, la Facultatea de Filosofie și Psihologie. Șeful Catedrei de Psihologie a fost, începând cu 1994, Carolina Platon, doctor în psihologie, absolventă a Institutului de Psihologie al Academiei de Științe din Moscova. Spectrul de activități ale doamnei Platon este unul extins, activând în perioada 1991-1996 în calitate de: specialist principal în probleme de psihologie la Ministerul Învățământului din Republica Moldova; președinte al

Asociației Republicane de Asistență Psihologică din Moldova (1999-2005); președinte al Comisiei de Experți în domeniul Științelor Educației și Psihologiei; membru al Consiliului Național de Acreditare și Atestare etc. [3]. În 2009, Catedra Psihologie este reorganizată și se creează Catedra Psihologie Generală și Psihologie Aplicată, iar din 2015 ambele catedre sunt comasate în Departamentul Psihologie.

Între timp, în cadrul Institutului de Științe Pedagogice și Psihologice, din inițiativa domnului director N.Bucun, a fost deschis, pentru prima dată în Republica Moldova, doctoratul la specialitățile de pedagogie și psihologie și primul Consiliu Științific Specializat în același domeniu. Astfel, s-a început pregătirea cadrelor de înaltă calificare în domeniul psihologiei educaționale (pedagogice). Printre primele persoane care au elaborat și susținut în Republica Moldova tezele de doctor și de doctor habilitat în psihologie sunt: Jana Racu, profesor universitar la Departamentul Psihologie al Universității de Stat din Moldova; Igor Racu, profesor universitar, prorector, Universitatea de Stat „Ion Creangă”; Silvia Briceag, șef al Catedrei Psihologie la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți; Valentina Prițcan, prorector, Departamentul Relații Internaționale din aceeași universitate, etc.

În cadrul științei psihologice din Republica Moldova de la mijlocul anilor 90 ai secolului XX până în prezent, cercetarea psihologică a fost efectuată în contextul necesităților moderne ale societății și sub influența tendințelor globale în perioada de tranziție în spațiul european [2], implicând o tematică extinsă: toate etapele dezvoltării copilului: copilăria timpurie, vârsta preșcolară, elevul mic, preadolescența și adolescența; diferite aspecte psihosociale ale tinereții și vârstei adulte; cercetarea problemelor psihologice în contextul procesului instructiv; caracteristicile psihologice și particularitățile diferitor activități profesionale; stabilitatea emoțională, reglarea emoțională, sindromul burnout; tulburările de personalitate și particularitățile diferitor categorii de persoane; influența socială; violența și conflictele; relațiile interpersonale, precum și cercetări în domeniul psihologiei familiei și etnopsihologiei.

Un rol fundamental în dezvoltarea și promovarea psihologiei științifice din Republica Moldova revine cercetărilor în cadrul tezelor de doctor habilitat, dar și al celor de doctor în psihologie susținute în afara țării. Primul doctor habilitat în psihologie este **Nicolae Bucun**, care a susținut la Moscova teza cu titlul *Bazele psihofiziologice ale optimizării eficienței activității de muncă a persoanelor cu deficiențe de auz*, în 1985. În ultimii 25 de ani au fost elaborate și susținute 6 teze de doctor habilitat în psihologie, care au fundamentat noi direcții în dezvoltarea psihologiei în R. Moldova și constituie o contribuție deosebită și semnificativă în cercetarea psihologică autohtonă recunoscută și pe plan internațional: **Igor Racu** *Psihogeneza conștiinței de sine în diferite situații sociale de dezvoltare*, 1998; **Petru Jelescu** *Geneza negării la copii în perioada pre-verbală (studiu teoretico-experimental)*, 2000; **Aglaida Bolboceanu** *Impactul comunicării cu adultul asupra dezvoltării intelectuale în diferite perioade ale ontogenezei*, 2005; **Jana Racu** *Psihogeneza limbajului în medii de comunicare mixtă*, 2008; **Mihail Șleahțițchi** *Liderii în dinamica reprezentării sociale: fundamente epistemologice și paradigme experimentale*, 2019; **Iulia Racu** *Psihologia anxietății la copii și adolescenți*, 2020. O importanță deosebită revine și tezelor de doctor susținute în România: **Svetlana Rusnac** *Percepția reciprocă între etnii în comunitățile mixte*, 1995; **Mihail Șleahțițchi** *Liderii în dinamica grupurilor*, 1998; **Angela Potâng** *Aspecte ale relației dintre personalitate și creativitate la studenți. Valențe și limite ale antrenamentului de grup creativ*, 2001; **Natalia Cojocar** *Reprezentarea socială a mișcărilor de protest din Republica Moldova*, 2006 etc.

În prezent, în Republica Moldova activează mai multe Seminare Științifice de Profil, în cadrul cărora sunt examinate tezele de doctor și de doctor habilitat în psihologie [6]:

- Seminarul Științific de Profil din cadrul Universității de Stat din Moldova la profilul 511. Psihologie, specialitatea 511.01. *Psihologie generală*;
- Seminarul Științific de Profil din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău la profilul 511. Psihologie, specialitatea 511.02. *Psihologia dezvoltării și psihologia educațională*;
- Seminarul Științific de Profil din cadrul Institutului de Științe ale Educației la profilul 511. Psihologie, specialitatea 511.03. *Psihologie socială*.

Rezultatele investigațiilor teoretico-aplicative din domeniul psihologiei sunt publicate atât în revistele științifice din țară, cât și în cele de peste hotarele ei. Printre cele mai importante reviste naționale în care sunt diseminate rezultatele cercetărilor psihologice menționăm:

- Studia Universitatis Moldaviae (Categorie B);
- Psihologie, revistă științifico-practică (Categorie B);

- Revista de specialitate Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială (Categorii B);
- Univers Pedagogic (Categorii B).

Activitatea revistelor științifice este coordonată de Colegii de Redacție din care fac parte atât psihologi cercetători din Republica Moldova, cât și de la alte instituții de învățământ superior și academice din alte țări, precum România, Federația Rusă, Ucraina, Republica Belarus, Elveția, Germania, Polonia etc.

În **concluzie**, menționăm că psihologia este astăzi o știință fundamentală pentru buna funcționare a societăților contemporane, dovadă fiind prestigiul social de care se bucură toată lumea. În Republica Moldova, psihologia este integrată în aria internațională, dezvoltându-se și promovând standardele internaționale ale științei psihologice, rezultatele acesteia reflectându-se atât la nivel teoretic, cât și aplicativ într-un spectru extins de domenii: psihologie educațională, psihologie clinică, psihologie socială, psihologia muncii și organizațională, psihopedagogie specială, psihologie judiciară etc.

#### Referințe:

1. DRUGAȘ, M. *Istoria psihologiei*. Oradea, 2009.
2. RACU, I., RACU, J. Dezvoltarea științei psihologice în Republica Moldova în ultimele decenii. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2021, nr.5(145), p.115-118.
3. REPIDA, T. *Din istoria catedrelor Pedagogie și Psihologie la 60 de ani de la fondare*. Chișinău: CEP USM, 2016.
4. BOLBOCEANU, A., NEGURĂ, I. Scurtă istorie a psihologiei în IȘE (1941-2011). În: *Univers pedagogic*, 2011, nr.3, p.70-77.
5. RACU, I. Dezvoltarea psihologiei teoretice și practice în Republica Moldova. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*, 2011, nr.23, p.60-65.
6. www.cnaa.md

**Notă:** *Lucrarea a fost efectuată în cadrul Proiectului Bazele teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordărilor societale contemporane.* Cifrul: 20.80009.1606.10.

#### Date despre autori:

**Angela POTĂNG**, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

**E-mail:** potangangela04@gmail.com

**ORCID:** 0000-0001-9849-8457

**Raisa CERLAT**, doctor în psihologie, lector universitar, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.

**E-mail:** cerlatraisa@gmail.com

**ORCID:** 0000-0001-6864-9939

*Prezentat la 03.09.2021*